

Inventarisatiedocument Duurzaamheid **Leiderdorp**

Inleiding

Opdracht

Gemeente Leiderdorp is bezig met de voorbereidingen van een nieuwe Duurzaamheidsagenda. In deze agenda wil de gemeente Leiderdorp de stip op de horizon zetten voor 2025 als gaat om duurzaamheid.

De afgelopen maanden heeft gemeente verschillende doelgroepbijeenkomsten georganiseerd om concrete ideeën op te halen. Dit was een intensief traject met veel enthousiasme en energie. Tijdens deze sessie zijn veel ideeën genoemd en ook uitgewerkt.

De ODWH is gevraagd om samen met de gemeente Leiderdorp een inventarisatie van de stand van zaken rondom duurzaamheidsthema's op te stellen, in de vorm van een intern werkdocument voor de gemeente Leiderdorp. Nadruk ligt hierin op de inhoud; het gaat er niet om nu al richting te geven maar wel om een heldere beschrijving van de thema's, trends en ontwikkelingen. Daarnaast wil de gemeente graag een overzicht van lopende projecten binnen de gemeente, lopende projecten in de regio waarbij kan worden aangesloten en geheel nieuwe kansrijke projecten.

Leeswijzer

Qua hoofdstukindeling is in deze notitie grotendeels aangesloten bij de thema's zoals deze ook zijn gebruikt in de doelgroepbijeenkomsten. Belangrijkste verschillen zijn:

- de thema's 'energie' en 'duurzaam wonen' zijn geïntegreerd in het overkoepelende nieuwe thema 'duurzame energievoorziening'
- het onderwerp 'biodiversiteit' dat deels naar voren kwam in het thema 'duurzaam wonen' is samengevoegd met het onderwerp 'klimaatadaptatie' gezien de vele raakvlakken in de uitvoering van projecten
- het thema 'duurzaam leven' dat vooral is gericht op bewust consumeren, is geïntegreerd in de thema's 'afval en circulaire economie' en 'educatie en participatie'

Ieder hoofdstuk, waarin een thema wordt behandeld is opgedeeld in 4 delen:

1. Definitie & probleembeschrijving
2. Trends & ontwikkelingen
3. Activiteiten tot nu toe
4. Kansen

Daarbij wordt (zo mogelijk) onderscheid gemaakt naar verschillende niveaus:

- Internationaal / Europees
- Nationaal niveau
- Regionaal niveau (Holland Rijnland, ODWH, andere gemeenten)
- Gemeentelijk niveau (Leiderdorp)

Gebruik van dit document

In de nieuwe Duurzaamheidsagenda van de gemeente Leiderdorp zal een visie en ambitie worden bepaald op gebied van de verschillende duurzaamheidsthema's. De hier voorliggende notitie kan als achtergrondinformatie worden gebruikt bij het opstellen van dit beleid, waaronder het bepalen van de ambities. De resultaten van de doelgroepbijeenkomsten leveren de input voor de agenda vanuit de samenleving.

Inhoud

1. Duurzame energievoorziening	6
2. Duurzame mobiliteit.....	13
3. Duurzaam ondernemen (MVO).....	19
4. Klimaatadaptatie & biodiversiteit	21
5. Afval & circulaire economie	24
6. Educatie & participatie	27
7. Overig	29

1. Duurzame energievoorziening

1.1 Definitie & probleembeschrijving

Energie kennen we de vorm van elektriciteit en warmte. Zonder energie kunnen we niet internetten, geen tv kijken en kunnen onze telefoon niet opladen; zonder warmte kunnen we ons huis niet verwarmen. Energie kan gezien worden als een basisbehoefte die niet meer weg te denken is in de maatschappij.

Het grootste deel van de elektriciteit en warmte wordt nog altijd opgewekt door het verbranden van fossiele brandstoffen: kolen, olie en gas. Dit leidt tot uitstoot van CO₂, een gas dat als voornaamste oorzaak van de opwarming van de aarde wordt gezien. De hierdoor veroorzaakte klimaatverandering uit zich in extreme weersomstandigheden zoals extreme droogte en neerslag zowel in Nederland als in de rest van de wereld.

Driestappenplan verduurzaming energiebehoefte: Trias Energetica

Vanuit de Trias Energetica kennen we het volgende driestappenplan om de energiebehoefte te verduurzamen:

- 1) beperken van het energieverbruik door nemen (stimuleren) van besparende maatregelen (het verkleinen van de energievraag);
- 2) maximaliseren van aanbod en gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen (het vergroten van het aandeel duurzaam opgewekte energie);
- 3) indien er nog een restvraag aan energie is, hierbij zo efficiënt mogelijk gebruik maken van fossiele brandstoffen

Een praktische stap die in feite nog voor stap 1 komt, is het in kaart brengen van de huidige situatie, omdat inzicht een opstap is naar besparing. Door te onderzoeken hoeveel energie wordt verbruikt en (globaal) waaraan, en wat de stand van zaken is met betrekking tot de isolatie van een gebouw, wordt duidelijk waar (onnodig) energie of warmte verloren gaat. Vervolgens kan men passende besparende maatregelen nemen (stap 1).

1.2 Trends & ontwikkelingen

Internationaal

Op 12 december 2015 stemden de delegaties van 195 landen in Parijs vóór een ambitieus Klimaatakkoord dat de broeikasgassen moet terugdringen. In oktober 2016 heeft het Europees Parlement het verdrag geratificeerd. Door een overgrote meerderheid van stemmen kan het verdrag nog in 2016 in werking treden. De afspraak is dat de temperatuurstijging niet hoger dan 2 graden mag worden, met 1,5 graad als streefwaarde. Het is een bijzonder resultaat, dat het gelukt is om op hoog niveau deze afspraken, en ons hier voor in te zetten. Willen we de afgesproken doelstellingen halen, dan zullen we wel alle zeilen moeten bijzetten.

Nederland

Nederland loopt in Europa nog niet voorop als het gaat om duurzame energie. 'Nederland is ver verwijderd van de doelstellingen die zijn afgesproken in de Europese richtlijn voor Hernieuwde Energie voor 2020. Alleen Frankrijk doet het slechter, meldt het Centraal Bureau voor de Statistiek. Dat baseert zich op cijfers van Eurostat, het bureau voor statistiek van de Europese Unie'.¹ Het verbruik hernieuwbare energie lag in 2015 op 5,8% van het totaal.² De productie van elektriciteit uit het vervuilende steenkool stijgt jaarlijks nog steeds. In 2015 werd in ons land 35% meer elektriciteit opgewekt uit steenkool dan het jaar daarvoor.³ De verwachting is dat duurzame energie in Nederland hoger op de agenda zal komen te staan omdat ons land niet nog verder zal kunnen achterblijven t.o.v. de andere Europese landen, als het gaat om het waarmaken van de afgesproken doelen. Zie ook de figuur hieronder.

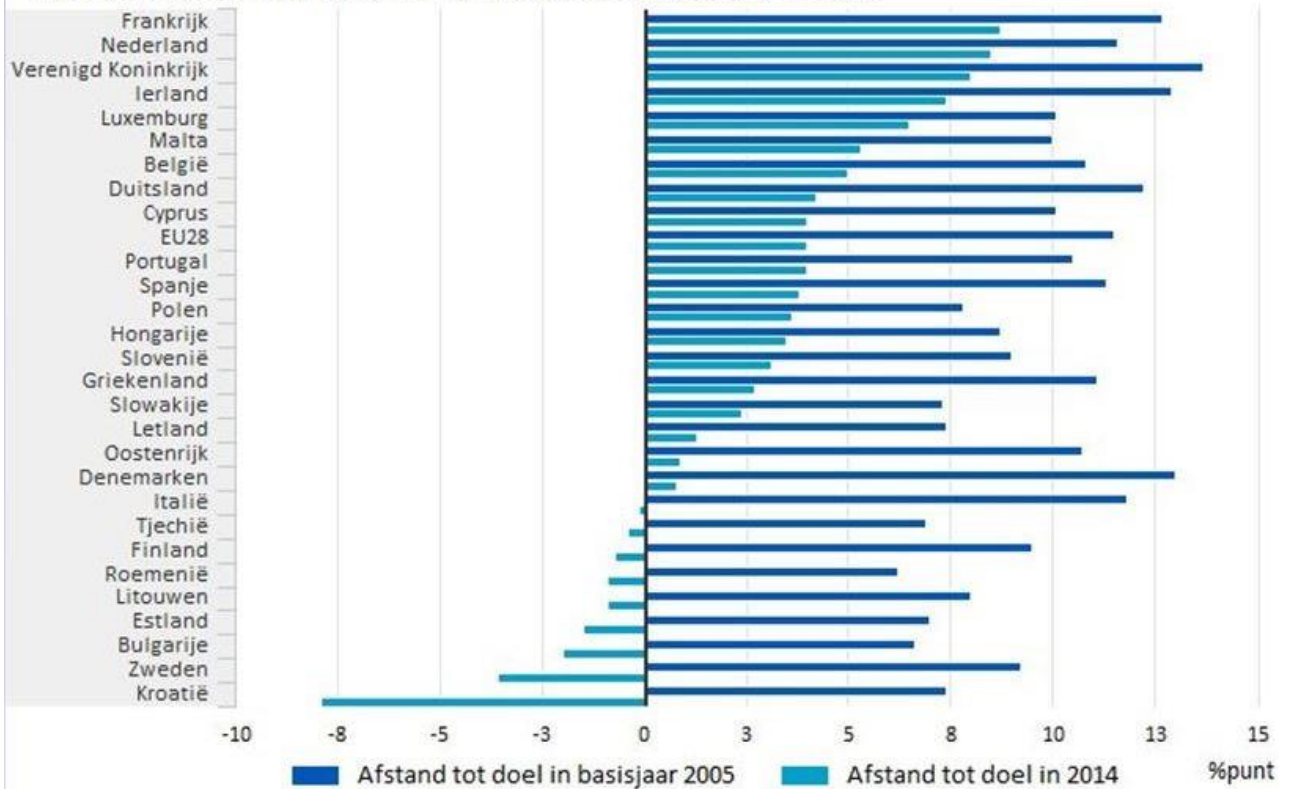
---

¹ NOS, Nederland bijna hekkensluiter op duurzaamheidslijsten, <http://nos.nl/artikel/2096243-nederland-bijna-hekkensluiter-op-duurzaamheidslijsten.html>, 31 maart 2016

² CBS, www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/21/verbruik-hernieuwbare-energie-toegenomen-naar-5-8, 26 mei 2016

³ CBS, www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/26/elektriciteitsproductie-uit-steenkool-opnieuw-hoger, 28 juni 2016

Afstand tot doel voor 2020 uit EU Richtlijn Hernieuwbare Energie

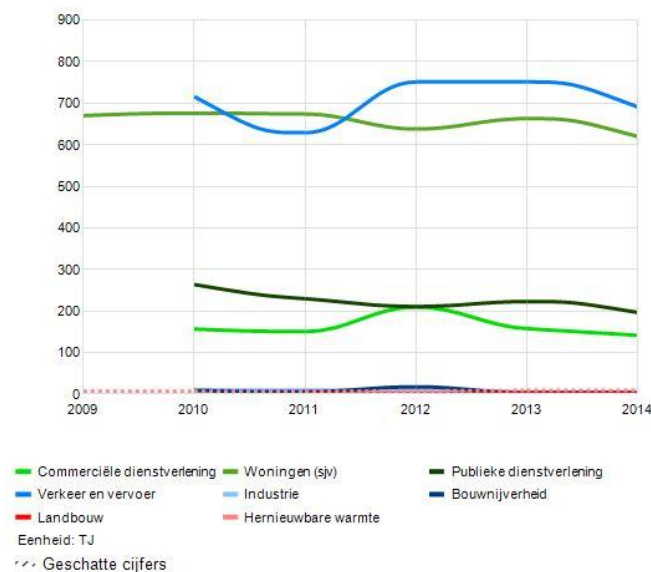

Bron afbeelding: CBS, Eurostat

In onze gemeente

In Leiderdorp is het aandeel duurzame energie zeer beperkt. Onderstaande grafieken, afkomstig van de Klimaatmonitor⁴ geven dit weer. (In deze grafiek worden overigens ook brandstoffen t.b.v. duurzame mobiliteit meegenomen). Duurzaam vervoer wordt behandeld in het volgende hoofdstuk).

Trends en nadere details Energiegebruik Leiderdorp (in TJ)

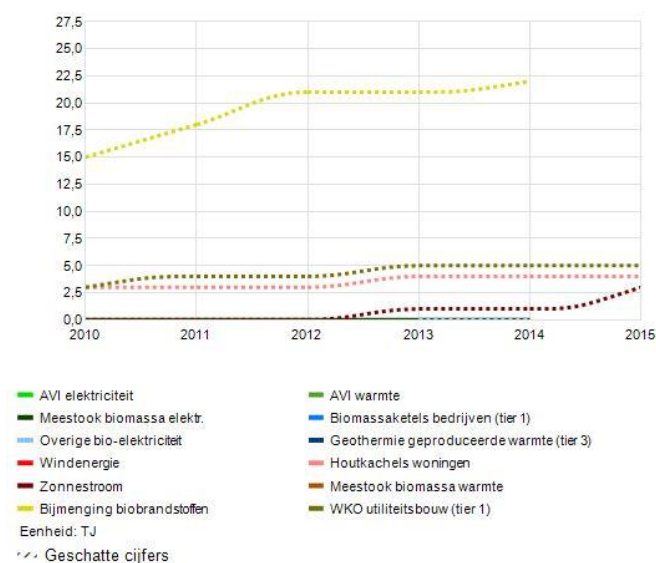
Sector	Subsector	TJ	Peiljaar
Gebouwde omgeving	Woningen (sjv)	620	2014
	Commerciële dienstverlening	142	2014
	Publieke dienstverlening	197	2014
	Subtotaal Gebouwde Omgeving	959	2014
Mobiliteit (excl. railverkeer)	Wegverkeer	653	2014
	Mobiele werktuigen	34	2014
	Binnen -en recreatievaart	4	2014
	Zeescheepvaart	0	2014
	Subtotaal Verkeer en vervoer	691	2014
Industrie, Energie, Afval en Water	Industrie	4	2014
	Bouwnijverheid	4	2014
	Energieproductie	0	2014
	Winning van delfstoffen	0	2014
	Afval en (afval)water	4	2014
	Subtotaal Industrie, Energie, Afval en Water	12	2014
Landbouw	Landbouw, bosbouw en visserij	2	2014
Hernieuwbaar	Warmte	9	2014
Totaal bekend energiegebruik		1.673	2014

Trends en nadere details Energiegebruik Leiderdorp (in TJ)

⁴ <https://klimaatmonitor.databank.nl/>

Trends en nadere details Hernieuwbare energie Leiderdorp (in TJ)

Hernieuwbare Energie-optie	Energiedrager	TJ	Peiljaar
Afvalverbrandingsinstallatie	Elektriciteit		2014
Meestook biomassa	Elektriciteit	0	2015
Overige bio-energie	Elektriciteit	0	2014
Waterkracht	Elektriciteit		2014
Wind op land	Elektriciteit		2014
Zonnestroom	Elektriciteit	1	2015
Subtotaal elektriciteit	Elektriciteit	1	2014
Afvalverbrandingsinstallatie	Warmte		2014
Biomassaketels bedrijven	Warmte		2014
Geothermie	Warmte		2015
Houtkachels woningen	Warmte	4	2015
Meestook biomassa	Warmte		2015
Overige bio-energie	Warmte	0	2014
Ondiepe bodemenergie	Warmte	5	2015
Subtotaal warmte	Warmte	9	2014
Biobrandstoffen wegverkeer	Brandstof	22	2014
Biobrandstoffen mobiele werktuigen	Brandstof	1	2014
Subtotaal verkeer	Brandstof	23	2014
Totaal HE allocerbare opties		34	2014

Trends en nadere details Hernieuwbare energie Leiderdorp (in TJ)

Toelichting bij de grafieken

De eerste grafiek 'Trends en nadere details Energiegebruik Leiderdorp' laat zien dat het grootste gedeelte (ruim 55%) van het energieverbruik in Leiderdorp plaats vindt in de gebouwde omgeving. Het gaat hier om een jaarlijks energieverbruik van ruim 900 Terajoule. Van deze gebouwde omgeving zijn met name woningen (bijna 65%) verantwoordelijk voor dit energieverbruik. Daarna volgen publieke dienstverlening (20%) en commerciële dienstverlening (15%).

Wanneer we kijken naar het totaal dan zijn de bijdragen aan energieverbruik door andere sectoren, zoals industrie en landbouw, verwaarloosbaar. Mobiliteit is, na de gebouwde omgeving, de grootste energieverbruiker. Het gaat dan om ruim 40% van het totaalverbruik binnen de gemeente. Daarbinnen is wegverkeer verantwoordelijk voor 95% van het energieverbruik dat wordt veroorzaakt door mobiliteit.

De tweede grafiek 'Trends en nadere details Hernieuwbare energie in Leiderdorp' toont het energieverbruik uit duurzame bronnen. Het gaat hier om 1 Terrajoule opwekking van hernieuwbare elektriciteit (d.m.v. zonnepanelen) per jaar en 9 Terrajoule duurzame warmte (in de vorm van energie uit houtkachels en warmte-koudeopslagsystemen). Wanneer we de mobiliteit niet meerekenen, komen we uit op een aandeel van 1% hernieuwbare energie over het totale energieverbruik.

1.3 Activiteiten tot nu toe

In de regio

In kaart brengen (stap 0)

- 200 energiescans voor het MKB (regionale aanbesteding door ODWH)
- gratis maatwerkadvies/energiescan voor particulieren (gemeente Leiden)
- gratis CV-ketel check voor particulieren (gemeente Leiden)
- innovatieve aanpak versnelling verduurzaming woningen VvE's (Energieakkoord Wonen): energiescans, monitoring en advies (subsidie aangevraagd door ODWH via energieakkoord van de regio Holland Rijnland/ provincie Zuid-Holland)
- toetsen van EPC-berekeningen bij vergunningaanvragen voor bouwprojecten - ODWH voert dit uit voor Noordwijk (standaard) en Leiden (zo nu en dan)
- ontwikkelen visie op bodemenergie, met aandacht voor systemen als warmtepompen, stadswarmte, geothermie – dit is vooral interessant bij grotere nieuwbouwprojecten maar ook t.b.v. verduurzaming bestaande bouw (ODWH is hiermee bezig voor gemeente Leiden)
- digitaal energieloket: www.DuurzaamBouwloket.nl (Energieakkoord Wonen) – door ODWH aanbesteed
- instellen wijkambassadeurs duurzame energie (gemeente Leiden, gemeente Katwijk)

Beperken van energievraag (stap 1) en efficiënt gebruik fossiele energiebronnen (stap 3)

- verordening subsidieregeling voor energiebesparende maatregelen (isolatie en HR-ketel) woningeigenaren en huurders (gemeente Leiden, gemeente Zoeterwoude)

Gebruiken duurzame energiebronnen (stap 2)

- verordening duurzaamheidsleningen voor nemen van maatregelen om lokaal duurzame energie op te wekken bij woningen (zonnepanelen) (gemeente Zoeterwoude)
- verordening duurzaamheidsleningen voor maatschappelijke instellingen en VvE's (gemeente Zoeterwoude)

In onze gemeente

In kaart brengen (stap 0)

- toetsen van EPC-berekening bij vergunningaanvragen voor bouwprojecten (ODWH doet dit zo nu en dan voor Leiderdorp, niet standaard) – 1 bedrijfsgebouw getoetst in 2016 (Olympus, Simon Smitweg)
- digitaal energieloket: www.DuurzaamBouwloket.nl (Energieakkoord Wonen) – ook voor Leiderdorp aanbesteed

Beperken van energievraag (stap 1) en efficiënt gebruik fossiele energiebronnen (stap 3)

- brancheaanpak bij bedrijven:
  - ontzorgpakket energiebesparing branches kantoren & metaalbewerkers (Energieakkoord Bedrijven) - kantoor politie, Elisabethhof 3 (pand 1993) en 7 (pand 2005) - ODWH is nog bezig met afronding advies en regelen monitoringenergiebesparing zorginstellingen i.h.k.v. Green Deal (Energieakkoord Bedrijven)– ziekenhuis Alrijne heeft deze ondertekend. Het gebruikte instrument is de Milieuthermometer Zorg. In 2015 is voor dit ziekenhuis het zilveren niveau behaald (in planning ODWH)
  - toepassen LED-armaturen bij alle vervangingen op basis van het beheerplan. In totaal zijn nu 249 LED-armaturen toegepast, waarvan er 103 zijn geplaatst in 2016. Eind 2016 wordt nog een stukje

fiets- en voetpad voorzien van LED-verlichting waarbij aanwezigheidsdetectie wordt toegepast. Een deel van de huidige LED-verlichting is toegepast met een dimregime (3A = 28%).

Gebruiken duurzame energiebronnen (stap 2)

- verordening duurzaamheidsleningen voor nemen van maatregelen om lokaal duurzame energie op te wekken:
  - ✓ Er is nu € 270.000,- van de € 300.000,- gebruikt.
  - ✓ Totaal 59 aanvragen, waarvan 50 toegekend, 5 buiten behandeling gesteld en 4 aanvragen zijn afgewezen door SVn⁵.
  - ✓ Van de 50 toegewezen aanvragen zijn er 49 voor zonnepanelen, met een totaal vermogen van 143.630 Watt piek (gemiddeld 2.931 Wp per toewijzing).
  - ✓ Uitgaande van grijze stroom (inclusief de voorketen) is dit een CO₂-besparing van ongeveer 62 Ton CO₂ per jaar (hier is de voorketen van zonnepanelen al vanaf).

1.4 Kansen

In onze gemeente

In kaart brengen (stap 0)

- continuering digitaal energieloket: www.DuurzaamBouwloket.nl (Energieakkoord Wonen) – ook voor Leiderdorp aanbesteed
- aanbieden energiescans voor het MKB
- aanbieden gratis maatwerkadvies/energiescan voor particulieren
- aanbieden gratis CV-ketel check voor particulieren
- wijkgerichte aanpak – energiescan van meest voorkomende woningtypen combineren met infoavonden (via Duurzaam Bouwloket)
- standaard toetsen van EPC-berekening bij vergunningaanvragen voor bouwprojecten
- meten en in beeld brengen van gegevens rondom energieverbruik en CO₂, t.b.v. formuleren ambities en monitoring, bijvoorbeeld door gebruik te maken van:
  - GPR-gebouw (www.gprgebouw.nl)
  - de CO₂-Monitor (www.enervisa.nl)
  - Energie in Beeld (www.energieinbeeld.nl)
- ontwikkelen visie op bodemenergie, met aandacht voor systemen als warmtepompen, stadswarmte, geothermie – dit is vooral interessant bij grotere nieuwbouwprojecten maar ook t.b.v. verduurzaming bestaande bouw
- instellen wijkambassadeurs duurzame energie

Beperken van energievraag (stap 1) en efficiënt gebruik fossiele energiebronnen (stap 3)

- energiebesparing bij (semi-)gemeentelijke gebouwen:
  - energiebeheer gemeentehuizen en eigen vastgoed – gemeentehuis Leiderdorp (staat in planning ODWH)
  - energiebesparing scholen, sportverenigingen, maatschappelijke instellingen en andere (semi-)publiekelijke gebouwen –(basisscholen Leiderdorp staan in planning ODWH)
- continueren toepassen LED-armaturen bij alle vervangingen op basis van het beheerplan en zoveel mogelijk standaard typen/modellen LED-armaturen nastreven waarbij het dimregime van 3A toegepast wordt

---

⁵ Stimuleringsfonds Volkshuisvesting

- afspraken maken over duurzaamheid bij nieuwbouwprojecten/ voorwaarden stellen (bijv. locaties Brittenstein, Driemaster, ROC-locatie, Amaliaplein)
- opzetten verordening subsidieregeling voor energiebesparende maatregelen (isolatie en HR-ketel) woningeigenaren en huurders (differentiatie in de maatregelen)
- voortzetten brancheaanpak energiebesparing zorginstellingen (Energieakkoord Bedrijven) i.h.k.v. Green Deal – ziekenhuis Alrijne (in planning ODWH)
- opzetten verordening duurzaamheidsleningen voor maatschappelijke instellingen en VvE's
- promoten landelijke regeling Energiebespaarlening voor VvE's
- opzetten van/actief deelnemen aan campagnes t.b.v. gedragsverandering, zoals Energy Battle (voor ondernemers) (zie hoofdstuk 6 Educatie en participatie)

Gebruiken duurzame energiebronnen (stap 2)

- voortzetten duurzaamheidsleningen voor nemen van maatregelen om lokaal duurzame energie op te wekken
- uitbreiding verordening duurzaamheidsleningen naar maatschappelijke instellingen en VvE's
- oriëntatie op duurzame (innovatieve) energiesystemen en –potenties, bijvoorbeeld door het ontwikkelen van een visie op de toepassing binnen de gemeente van:
  - zonnepanelen, zonneweides
  - energie uit de bodem - warmte-koudeopslag (wko) en aardwarmte (geothermie)
  - van biomassa-afvalstromen naar biogas
  - oriëntatie op waterstof
- windmolens (eventueel oppakken in regionaal verband) gemeente geeft het goede voorbeeld: onderzoeken mogelijkheid zonnepanelen op gemeentehuis en eigen vastgoed
- faciliteren ontwikkeling van lokale energie-initiatieven⁶ zoals duurzame energie-coöperaties, bijvoorbeeld door:
  - het bij elkaar brengen van partijen door het organiseren van een thematische duurzaamheidsmarkt, bijeenkomsten of het bieden van een platform (zie ook hoofdstuk 6 Educatie & participatie).
  - binnen dergelijke initiatieven eigen daken beschikbaar te stellen voor het lokaal opwekken van energie
- voorkomen van de ontwikkeling van 'nieuwe' fossiele bronnen (schaliegaswinning) op gemeentelijk grondgebied, door opnemen beschermende bepalingen in ruimtelijke plannen en visies

---

⁶ Een overzicht van bestaande initiatieven in Nederland is te vinden via www.hieropgewekt.nl/initiatieven/zuid-holland

2. Duurzame mobiliteit

2.1 Definitie & probleembeschrijving

Onder mobiliteit valt het autoverkeer, openbaar vervoer, fietsverkeer en de voetgangers. Bij duurzame mobiliteit gaat het om het vervoeren van mensen en transporteren van goederen op een manier die de leefomgeving zo min mogelijk schaadt.

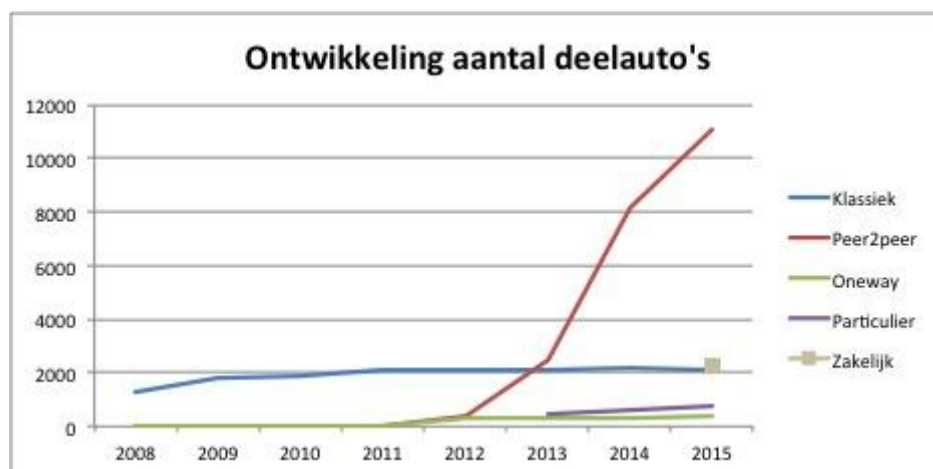
Het gebruik van fossiele brandstoffen in de vervoersector draagt door de uitstoot van CO₂ bij aan het klimaatprobleem. Daarnaast heeft wegverkeer een negatief effect op de luchtkwaliteit door de uitstoot van fijnstof en NOx. Wegverkeer leidt vaak tot geluid- en geuroverlast en wegen kunnen in gebieden een barrière vormen.

2.2 Trends & ontwikkelingen

Opkomst deelauto rijden

In de opkomende deeleconomie wordt bezit steeds minder belangrijk en gaat het eerder om beschikbaarheid. Het bezit van een auto is voor een groter wordende groep jongeren minder belangrijk dan voor de gemiddelde 30-plusser;⁷ het hebben van een eigen auto is voor hen niet langer een statussymbool en de beschikking hebben tot een auto is belangrijker dan deze te bezitten. Deze jongeren kiezen steeds vaker voor het openbaar vervoer of voor het lenen of delen van een auto. Hiernaast kunnen ook economische factoren een verklaring bieden voor het lagere autogebruik door jongeren; de economische crisis - die onder andere veel starters trof – in combinatie met parkeerbeleid (met hoge parkeertarieven) werkt ontmoedigend op de aanschaf van een auto. Een deel van de groep jongeren stelt het autogebruik dus mogelijk eerder uit dan af en koopt later alsnog een auto, bijvoorbeeld als ze een gezin beginnen.

Met de opkomst van de smartphones zijn steeds meer mensen altijd online en is het niet meer nodig om altijd overal (direct) aanwezig te zijn. Overleg vindt vaker plaats via online vergadersoftware (zoals skype) en met regelmaat thuiswerken wordt steeds normaler. Ook dit werkt het autodelen in de hand: je reist immers minder en hebt de auto daardoor niet meer dagelijks nodig. Door speciale software wordt autodelen ook steeds makkelijker en zijn er goedkope deeltaxi's in opkomst (denk aan Uber). De smartphone en het altijd online staan staat veel meer voor 'vrijheid' dan het hebben van een auto. Zo wordt met name in de grote steden het autodelen steeds normaler.

⁷ <http://mens-en-samenleving.infonu.nl/sociaal-cultureel/120198-een-auto-bezitten-delen-enof-lenen.html>

Toelichting bij de grafiek

De grafiek toont een stijging van het aantal deelauto's in Nederland van ongeveer 28% per jaar. In het voorjaar van 2015 waren er 14.352 deelauto's voor particulieren in Nederland. Wanneer ook zakelijke deelauto's zijn meegeteld, waren er 16.617 deelauto's.⁸

De toename van deelauto-gebruik kan een positief effect hebben. Door het gebruik van deelauto's neemt parkeerdruk af. Voor iedere deelauto doen gemiddeld 3 mensen hun eigen auto weg. Deelautogebruik levert dus extra ruimte op. Minder auto's betekent ook minder verkeer op de weg. Er zijn op den duur misschien wel minder vierbaanswegen (of drie-) nodig. Ten slotte blijkt dat autodelers vaker de fiets pakken voor korte afstanden en dat deelauto's de binding tussen de bewoners in een wijk bevorderen. Het vaker thuiswerken kan eraan bijdragen dat files verminderen. Dit alles komt ten goede aan de luchtkwaliteit.

Vormen van autodelen

Er zijn diverse vormen van autodelen. Een onderscheidend criterium is de vraag wie de auto bezit. Is er een aanbieder die de deelauto's bezit, of is de auto in het bezit van de gebruiker, die de auto al dan niet via een platform deelt met anderen?

Aanbieders met vloot:

- klassiek autodelen - deelauto staat op een vaste plek
- oneway carsharing - deelauto is ook voor enkele reizen te gebruiken
- zakelijk autodelen - speciaal bedoeld voor bedrijven en hun werknemers

Gebruikers delen auto's onderling:

- peer-2-peer carsharing - particulieren bieden hun auto aan voor verhuur in een online community
- particulier autodelen - burens of vrienden delen hun auto met elkaar⁹

Voor de eerste categorie deelauto's is het van belang dat er in de openbare ruimte plekken worden toegewezen waar deelauto's kunnen worden geparkeerd.

Opkomst elektrisch rijden

Elektrisch vervoer is sterk in opkomst. Het rijk heeft zich ten doel gesteld dat er in 2020 zo'n 200.000 elektrische voertuigen rondrijden in heel Nederland. Op 1 augustus 2016 waren er in Nederland 11.121 volledig elektrische voertuigen rond en 82.886 plug-in hybride elektrische voertuigen, totaal dus ruim 94.000.¹⁰ Over 4 jaar hoopt Nederland dus op een ruime verdubbeling van dit aantal. Elektrisch vervoer kan de lokale economie stimuleren. Immers, om zoveel mogelijk personen in de gemeente elektrisch te laten rijden, heb je niet alleen afnemers nodig, maar ook aanbieders: aanbieders van elektrische auto's en van de oplaadinfrastructuur. Op deze nog jonge markt is het voor bedrijven mogelijk interessant om stappen te zetten. Dat deze markt een groot potentieel heeft wordt duidelijk door een voorbeeld in de gemeente Amsterdam: waar de gemeente sinds 2012 €4,1 miljoen beschikbaar stelde voor elektrisch vervoer, investeerden de ondernemers € 12 miljoen. Er werden meer dan 350 elektrische auto's aangeschaft.

Uiteraard hebben niet alle gemeenten dit geld 'over' om aan de stimulering van elektrisch vervoer uit te geven en de aanschafprijs van elektrische auto's is relatief hoog. Als er ondersteuning is, zijn ondernemers echter wel bereid om te investeren. Bij ondersteuning vanuit de gemeente, kan het in plaats van, of naast een financiële bijdrage ook gaan om een bijdrage in de vorm van communicatie (voorlichting) of om het faciliteren van de inrichting van de oplaadinfrastructuur.

⁸ Kennisplatform CROW, <http://www.crow.nl/over-crow/nieuws/aantal-deelautos-nederland-groeit-28-procent>

⁹ www.crow.nl/over-crow/nieuws/aantal-deelautos-nederland-groeit-28-procent

¹⁰ www.autoblog.nl/nieuws/

Vergunningenmodel met beleidsregels elektrisch rijden

Voor het faciliteren van elektrisch vervoer wordt in Leiderdorp het vergunningenmodel ingesteld. Hiermee ligt het initiatief

bij de particulier, de aanleg, exploitatie en beheer bij de markt en krijgt de gemeente een toetsende rol (neemt een verkeersbesluit en markeert een parkeerplaats voor elektrische voertuigen).

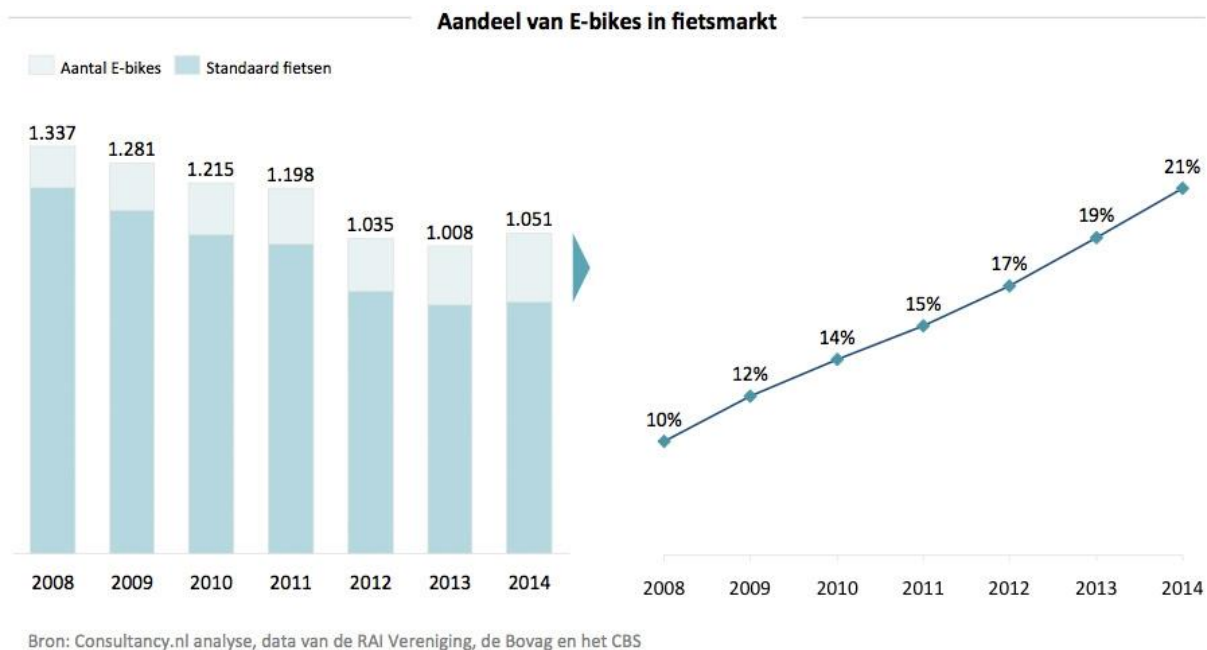
Doordat de laadpaal in principe 'gratis' wordt aangelegd door de marktpartij wordt een drempel voor de particulier weggenomen en hoeft de gemeente niet met financiële middelen over de brug te komen. Door het vergunningenmodel krijgen particulieren de beschikking over een openbare laadpaal in de openbare publieke ruimte.¹¹

Opkomst elektrisch fietsen

Fietsen is nog altijd populair in Nederland. Een groeiende interesse in gezondheid in de samenleving speelt daarbij een rol: mensen kiezen graag voor een vervoermiddel dat hen in fysiek balans in houdt. Per jaar worden bijna 200 miljoen recreatieve fietstochten ondernomen.¹²

Ook in zakelijk verband wordt veel gefietst. Momenteel betreft ongeveer 25% van de werkgelegenheid kantoorbanen en dus werken circa 2,2 miljoen mensen in een kantoor.¹³ Een aanzienlijk deel van deze mensen kiest ervoor (vaak ter compensatie van het langdurige zitten overdag) om met de (al dan niet elektrische) fiets naar zijn/ haar werk te gaan. In 2002 reisde een kwart van alle deelnemers aan het woon-werkverkeer per fiets.¹⁴

De laatste jaren is er een sterke opkomst van het elektrische fietsen. De vergrijzing speelt hier een belangrijke rol in; ouderen willen graag vitaal blijven dus gaan vaker fietsen. Fietsen met een oplaadbare batterij is een praktisch hulpmiddel wanneer zij tijdens langere routes wat hulp kunnen gebruiken. Onderstaande grafiek toont de groei van het aandeel elektrische fietsen op de Nederlandse markt.

¹¹ Addendum Parkeerbeleidsplan, www.leiderdorp.nl/bestuur_en_organisatie/beleid/verkeer_en_vervoer, 7 maart 2016

¹² www.anwb.nl/fietsen/nieuws/2014/maart/recreatief-fietsen-enorm-populair

¹³ <https://dashboard.geophy.com/onderzoek/structureel-overschot-kantorenmarkt-toelichting?lang=nl>

¹⁴ www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2004/08/zes-van-de-tien-mensen-in-woon-werkverkeer-nemen-de-auto

Toelichting bij de grafiek

Van de 1,05 miljoen fietsen verkocht in 2014 waren er 223.000 elektrisch, goed voor een aandeel van 21%. In 2011 was dit aandeel nog 15%, terwijl in 2007 slechts 6% van de verkochte fietsen elektrisch was.¹⁵

Fietsvoorzieningen

Zowel voor het recreatieve fietsen als voor het fietsen in woon-werkverkeer zijn goede voorzieningen nodig, waar de gemeente een hoofdrol in speelt. Aangezien ruim 20% van het aantal fietsers een elektrische fiets heeft, zijn voldoende oplaadpunten voor elektrische fietsen onontbeerlijk.

Naast goed onderhouden fietspaden, zijn ook voldoende fietsenstallingen belangrijk. De meest milieuvriendelijke en praktische fietsenstalling is overdekt, bedekt met zonnepanelen (ten behoeve van duurzame stroom uit het ernaast gelegen oplaadpunt) en biedt mogelijkheid om de fiets goed vast te zetten (in verband met voorkomen van fietsdiefstal van de duurdere elektrische fiets).

Voldoende bankjes met afvalbakken zijn aanvullende voorzieningen die het fietsen aanmoedigen. Ouderen, maar ook jonge gezinnen, die zo nu en dan even willen afstappen, rusten of picknicken, zullen hierdoor nog minder belemmeringen ervaren om de fiets te pakken, zowel voor een recreatieve tocht als voor een rit naar de supermarkt.

Rijden op waterstof

Waterstof is geen energiebron, maar een energiedrager. Met behulp van elektriciteit kan, via elektrolyse, waterstof worden geproduceerd uit water. Als de benodigde elektriciteit voor de elektrolyse milieuvriendelijk (bijvoorbeeld uit zonne- of windenergie) wordt opgewekt is waterstof dus schoon. De waterstof wordt (vanwege de lage dichtheid) samengeperst en onder hoge druk opgeslagen. De tank in een waterstofauto is dan ook sterk en zwaar. In de auto wordt via een reactie tussen water- en zuurstof in een brandstofcel, elektriciteit opgewekt waarop wordt gereden. Hierbij komt uitsluitend water vrij. Er dus geen sprake van uitstoot van schadelijke stoffen.

Rijden op waterstof is in Nederland voorzichtig in opkomst. In 2016 rijden in Nederland 28 waterstofauto's rond. Er zijn 2 waterstofstations; 1 in de regio Rotterdam en 1 in Helmond. In 2017 zullen naar verwachting waterstofstations worden geopend in Den Haag, Arnhem en Breda en in 2018 staan nog zo'n 7 tankstations gepland. Het Ministerie van Infrastructuur en Milieu hoopt in 2020 op een operationeel netwerk van 20 tankstations¹⁶ en 2000 waterstofauto's in Nederland.

Met name de productie van waterstof met behulp van windenergie op zee en het aan land brengen van waterstof via (bestaande) leidingen door zee, biedt potentie.

Waterstof: doorbreken van het 'kip-en-ei-verhaal'

Zonder waterstofstations zullen weinig mensen een waterstofauto aanschaffen. Tegelijkertijd is zekerheid nodig over een voldoende aantal waterstof-gebruikers, voordat een (duur) waterstofstation kan worden ontwikkeld. Om een (eerste) afzetmarkt te kunnen organiseren en garanderen is regionale samenwerking nodig, waar gemeenten een belangrijke rol in spelen. Zij kunnen partijen, zowel potentiële afnemers van waterstof als ontwikkelaars van tankstations en financiers bij elkaar brengen en de ontwikkeling van een waterstofstation faciliteren, onder andere door middel van vergunningverlening.

¹⁵ www.consultancy.nl/nieuws/12015/fietskopers-steeds-duurder-uit-door-luxe-fiets-en-e-bikes

¹⁶ www.tankpro.nl/brandstof/2016/01/19/forse-uitbreiding-van-aantal-waterstofstations-in-nederland

2.3 Activiteiten tot nu toe

In onze gemeente

- beleidsregels vergunningenmodel laadpalen elektrisch vervoer: aangezien het gaat om laadpalen in de openbare ruimte moeten daarbij verschillende belangen worden afgewogen. Momenteel wordt gewerkt aan beleidsregels¹⁷, waarbij de beleidsregels van het VNG-model evenals de ervaringen van de gemeente worden meegenomen. JZ en een marktpartij zijn uitgenodigd om hun visie te geven. Verwachting is om het daarna aan het College ter vaststelling aan te bieden.
- duurzaam inrichten/ ontwikkelen Transferium: in het nieuwe concept wordt de nieuwe exploitant gevraagd om ook duurzaamheid in zijn concept te verwerken.
- duurzame vervoermiddelen gemeentelijke organisatie:
  - elektrisch/ energiezuinig eigen wagenpark: gemeente heeft op dit moment 2 elektrische opzichtersauto's (Renault Kangoo) en 1 elektrische wagen voor handhaving (Renault Kangoo). Op de begraafplaats en in park de Houtkamp rijden ze ook elektrisch (Groupil). De rest van het wagenpark rijdt op diesel, waarbij op het moment van aanschaf gelet wordt op de hoogst geldende milieueisen.
  - dienstfietsen: de gemeente heeft 8 fietsen die door een ieder gebruikt kunnen worden. De boa's hebben naast een elektrische auto ook een mountainbike.
- beperken vervoer t.b.v. gemeentelijke organisatie door invoering Nieuwe Werken in gemeente (tijd- en plaats-onafhankelijk werken) en hierover actief communiceren
- openbaar vervoer: R-net zorgt voor een frequente busverbinding van en naar Leiden. Dit kan mensen verleiden om vaker de bus te pakken.
- stimuleren wandelen en fietsen:
  - in de Fietsnota 2014-2020 zijn er verschillende fietsprojecten opgenomen met als doel het fietsgebruik te verhogen. Eén van de projecten is het project om fietspaden breder en vlakker te maken. Hierbij wordt zoveel mogelijk opgetrokken met lopende projecten. Hiertoe biedt aanleg van de Warmterotonde en R-net kansen. Ook het project Persant Snoepweg dat in het kader van onderhoud wordt aangepakt biedt kansen om bestaande fietspaden te verbeteren.

2.4 Kansen

In onze gemeente

- verder verduurzamen vervoermiddelen gemeentelijke organisatie:
  - eigen wagenpark volledig elektrisch
  - de gemeente 2 scooters elektrisch
  - aanschaf waterstofauto
- stimuleren gebruik van deelauto's:
  - aansluiten bij Green Deal Autodelen: aanbieders van auto's, leasebedrijven, milieuorganisaties, enkele gemeenten en het Rijk hebben in 2015 de handen ineengeslagen met de ontwikkeling van de Green Deal Autodelen. Zij streven naar 100.000 deelauto's in 2018. Ze willen ook de bekendheid van autodelen vergroten, kansen versterken en belemmeringen aanpakken. Nieuwe partijen kunnen nog toetreden tot de Green Deal Autodelen <http://www.greendeals.nl/wp-content/uploads/2015/06/GD183-Autodelen.pdf>
  - beschikbaar stellen parkeerplaatsen voor deelauto's van een deelauto-organisatie zoals Greenwheels, MyWheels, ConnectCar of Car2Go.
- stimuleren elektrisch vervoer:

---

¹⁷ Afspraak tussen college en raad is om deze uitwerking in de nieuwe Duurzaamheidsagenda op te nemen.

- plaatsen 1 of 2 laadpalen voor elektrische scooters bij elke school in Leiderdorp
- communiceren (voorlichting) richting inwoners over milieu- en fiscale voordelen van elektrische vervoermiddelen¹⁸ en waarop te letten bij aanschaf, bijvoorbeeld via de gemeente-website
- opzetten verordening subsidieregeling voor elektrische auto's: sommige gemeenten subsidiëren de aanschaf van elektrische auto's.¹⁹
- plaatsen oplaadpunten voor elektrische fietsen, bijvoorbeeld bij het gemeentehuis, winkelcentra en bejaardentehuizen en R-nethaltes
- stimuleren wandelen en fietsen:
  - aanleggen/ verbeteren wandelpaden, bijvoorbeeld i.s.m. Stichting Land van Wijk en Wouden
  - continuering aanleggen nieuwe en/of verbeteren fietspaden volgens de projecten in de Fietsnota
  - aanleggen fietsroute/ snelweg Leiden – Leiderdorp. Dit gaat samen met Leiden opgepakt worden zodra er een knoop doorgehakt is over de Spanjaardsbrug.
  - plaatsing fietsenstallingen bij R-net haltes
  - plaatsing extra bankjes en afvalbakken langs wandel- en fietspaden
  - natuur- en milieueducatie op gebied van duurzaam vervoer, zoals project Groene Voetstappen op scholen www.groenevoetstappen.nl (afgelopen jaren uitgevoerd door de ODWH als onderdeel van Samen Duurzaam Holland Rijnland, zie ook hoofdstuk 6 Educatie en participatie)
- onderzoeken verbetermogelijkheden om het openbaar vervoer slimmer te organiseren, bijvoorbeeld optimalisatie opstappunten, buslijnen, enz.
- stimuleren rijden op waterstof:
  - bij elkaar brengen/ zoeken van partijen in de regio met interesse in waterstof (afnemers, producenten en financiers)
  - faciliteren van de ontwikkeling van een waterstoftankstation in de regio i.s.m. andere gemeenten
- stimuleren duurzame mobiliteit bij bedrijven(terreinen):
  - mobiliteitsscans bedrijven (uitgezonderd EED-bedrijven, waar dit al gebeurt)

---

¹⁸ www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/belastingen-op-auto-en-motor/inhoud/voorgenomen-wijzigingen-autobelastingen-2017-2020

¹⁹ <http://nederlandelektrisch.nl/subsidies>

3. Duurzaam ondernemen (MVO)

3.1 Definitie & probleembeschrijving

Duurzaam ondernemen, of maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) betekent dat een bedrijf of organisatie verantwoordelijk neemt voor de effecten van zijn/haar activiteiten op mens en milieu. Het model "People, Planet, Profit" wordt vaak toegepast bij maatschappelijk ondernemen, waarbij het erom gaat om de juiste balans te vinden tussen deze 3 duurzaamheidsaspecten:

- ✓ People: een goede omgang met mensen, waaronder werknemers, klanten, leveranciers, omwonenden en de maatschappij
- ✓ Planet: het milieu, waaronder grondstoffengebruik, energieverbruik, emissies/vervuiling, natuur
- ✓ Profit: financiële gezondheid als randvoorwaarde, winstgevendheid

Voor wie is MVO

Bij duurzaam ofwel maatschappelijk verantwoord ondernemen gaat het om de volgende doelgroepen:

- ✓ bedrijven, ondernemersverenigingen (van bedrijven of bedrijventerreinen) en/of branches van bedrijven
- ✓ maatschappelijke organisaties en instellingen, zoals sportclubs of scouting
- ✓ de eigen gemeentelijke organisatie

3.2 Trends & ontwikkelingen

Steeds meer consumenten belang hechten aan een duurzame leefstijl, waar het afnemen van duurzame producten en diensten uiteraard een onderdeel van is. Koplopers op gebied van duurzaamheid kunnen dus een concurrentievoordeel behalen. Op bedrijventerreinen waar aandacht is voor duurzaamheid, wordt het voor duurzame (en moderne) ondernemers interessanter zich hier te vestigen. Verwachting is dat bedrijven die achterblijven bij duurzaam ondernemen op den duur hun aandeel in de markt zullen verliezen.

Diverse bedrijven en organisaties zijn heel ver met het onderwerp maatschappelijk verantwoord ondernemen en profileren zich hier duidelijk mee naar buiten.

Het risico bestaat dat bedrijven zich sterk profileren op gebied van duurzaamheid, maar in de praktijk weinig uitvoeren: een vorm van 'window-dressing'. Daarom bestaan er vele keurmerken en certificeringsprogramma's waarmee duurzaamheid door een derde partij wordt gecheckt en dit zichtbaar kan worden gemaakt door het betreffende bedrijf of de organisatie. Voorbeelden van duurzaamheidskeurmerken voor bedrijven zijn de *Green Key* en de *Green Globe* voor horeca, het *Europees Ecolabel* voor non-foodproducten en diensten, het *Travelife*-keurmerk voor reisbureau's, het *Fairetrade*- en *Rainforest Alliance*-keurmerk voor duurzame handel of het *Europese keurmerk voor biologische landbouw* voor duurzaam voedsel. Verder kennen we bijvoorbeeld het internationale *Cradle-to-Cradle* (C2C)-keurmerk voor diverse productgroepen. *Cradle to Cradle*-certificering bepaalt dat een product veilig is voor mens en milieu en gemaakt is van materialen die kunnen worden gerecycled of gecomposteerd (zie ook hoofdstuk 5 Afval en circulaire economie).

3.3 Activiteiten tot nu toe

In onze gemeente

- duurzaam inkopen – Leiderdorp is bezig met de actualisatie van het Inkoopbeleid. De ambities worden hierin flink opgeschroefd ten opzichte van het oude (huidige) aanbestedingsbeleid.
  - deelname FSC-convenant (ondertekend in 2011)
- duurzaamheidsparagraaf: de formats van college- en raadsvoorstellen hebben een standaard ‘duurzaamheidsparagraaf’ – in deze paragraaf wordt aangegeven op welke wijze bij een nieuwe voorstel (bijvoorbeeld m.b.t. inrichting of aankoop) rekening wordt gehouden met duurzaamheid (zie ook hoofdstuk 6 Educatie & participatie).

3.4 Kansen

In de regio

- duurzaamheidsprijs voor duurzame ondernemers in de streek: in de bollenstreek wordt jaarlijks de Duurzaamheidsprijs Bollenstreek (www.duurzaamheidsprijsbollenstreek.nl) georganiseerd. Bedrijven die bezig zijn met duurzaamheid kunnen deelnemen. Dit zou gekopieerd kunnen worden naar de Leidse regio.
- actief stimuleren projecten duurzaam ondernemen via LEADER:²⁰
  - organiseren van één of meerdere brainstorm-bijeenkomsten voor ondernemers/ bedrijventerreinen en de gemeente, waarin men met elkaar bespreekt of LEADER-projecten concreet kunnen worden gemaakt op een bepaalde plek. Leiderdorp zou samen met ondernemers en eventueel andere gemeenten projecten kunnen indienen (zie ook hoofdstuk 5 Afval en circulaire economie en hoofdstuk 6 Educatie en Participatie).

In onze gemeente

- inrichting duurzame bedrijventerreinen: uitvoeren onderzoek naar de mogelijkheden om de bedrijventerreinen te verduurzamen

---

²⁰ LEADER is een Europese subsidie voor plattelandsontwikkeling op regionaal niveau, in de nieuwe periode 2016-2022 gericht op de thema's circulaire economie en gezondheid. De ODWH zit in de Plaatselijke Adviesgroep van de LEADER-subsidie Holland Rijnland. Projecten kunnen 40% subsidie krijgen en projecten van gemeenten zelfs 50%. De ODWH kan samen met bedrijven en gemeenten gezamenlijke gesubsidieerde projecten opzetten en de uitvoering hiervan begeleiden.

4. Klimaatadaptatie & biodiversiteit

4.1 Definitie & probleembeschrijving

Klimaatadaptatie

Voor iedereen is duidelijk dat het klimaat aan het veranderen is. Weersomstandigheden worden extremer. Neerslag is heviger en droogtes houden langer aan. In steden komen hierdoor overstromingen en lekkages vaker voor, evenals 'hittestress'. Het is daarom belangrijk om hier bij de stedelijke inrichting rekening mee te houden en deze aan te passen zodat de omgeving deze wisselende weersomstandigheden zo goed mogelijk kan opvangen. M.a.w. door aanpassing (adaptatie) van de openbare ruimte kunnen we beter omgaan met een veranderend klimaat. Dit thema negeren kan ervoor zorgen dat de gemeente de komende jaren steeds meer problemen zal gaan ondervinden, zoals overstromingen, met alle bijbehorende kosten.

Biodiversiteit

Bij biodiversiteit gaat het om de diversiteit aan levende organismen die ergens leven. Hoe meer verschillende soorten planten en dieren ergens voorkomen, hoe groter de biodiversiteit. Een grote soortenrijkdom zorgt voor robuuster, sterker ecosysteem, dat gemakkelijker in staat is om te gaan met nieuwe omstandigheden. Het kan dan gaan om weersomstandigheden (wind, hagel, bosbrand, droogte) of om andere veranderingen, zoals invasie van nieuwe soorten of simpelweg verlies aan habitat. Hoe soortenrijker, hoe meer kans op overleving en herstel van het ecosysteem. Soorten ondersteunen elkaar; iedere soort heeft immers zijn eigen *niche* en dus rol.

Zo zal in een soortenrijk gebied minder snel een plaag ontstaan. Een biodiverse berm kan er tevens voor zorgen dat een plaag bij gewassen in een (ernaast gelegen) landbouwgebied niet ontstaat of sneller onder controle komt. Het principe van biologische plaagbestrijding is hierop gebaseerd (de aanwezigheid van natuurlijke vijanden). Om nog niet te spreken over de intrinsieke waarde en de pracht van flora en fauna, en de verwondering die mensen, jong en oud kunnen hebben over zo'n diversiteit aan leven in onze omgeving, die ook nog beschikbaar is voor onze kinderen en kleinkinderen.

Verstedelijking, gebruik van gif, intensieve landbouw en versnippering door aanleg van wegen zijn belangrijke oorzaken van verlies aan biodiversiteit de afgelopen eeuw. De uitdaging is om de gebruiksfuncties van gebieden voor de mens te integreren met ruimte voor biodiversiteit.

Kleine maatregelen, groot effect

Door simpele maatregelen in het stedelijk gebied, kan de omgeving niet alleen beter omgaan met extremere klimaatomstandigheden, maar kan ook de biodiversiteit worden vergroot. Door het vervangen van betegeling door planten zakt water bij hevige regenbuien sneller weg in de bodem, waardoor overstromingen worden voorkomen. Tegelijkertijd ontstaan nieuwe schuil- en foerageerplekken voor kleine wilde diersoorten. Bestaand gemeentelijk groen kan een hogere kwaliteit krijgen wanneer rekening wordt gehouden met biodiversiteit. Wanneer wordt gekozen voor inheemse, bloemrijke beplanting, is het effect op de biodiversiteit het grootst. Zo komt uit onderzoek naar voren dat onze inheemse Zomereik een rijkere fauna (met name insecten) herbergt dan de uitheemse Amerikaanse eik.

Ook met de aanleg van groene daken of open water in de openbare ruimte t.b.v. extra wateropvang bij regen, ontstaan nieuwe leefplekken voor lokale flora en fauna.

4.2 Trends & ontwikkelingen

Klimaatadaptatie in de regio

Dit klimaatadaptatie was altijd al onderdeel van het Regionaal Beleidskader Duurzame Stedenbouw, dat in de regio Holland Rijnland veel is toegepast bij de ontwikkeling van nieuwbouwwijken. Gezien de actualiteit van klimaatadaptatie, wordt dit nu belangrijker als op zichzelf staand thema, dat niet alleen onderdeel is van grootschalige nieuwbouwprojecten maar juist ook onderdeel van de bestaande bouw en directe leefomgeving van mensen.

Ook het hoogheemraadschap van Rijnland is actief bezig met het ontplooiën van activiteiten rondom dit thema en dit biedt kansen voor samenwerking.

Biodiversiteit in Nederland

Uit metingen van het Centraal Bureau voor de Statistiek blijkt dat in Nederland, sinds 1990 voorzichtig herstel van de biodiversiteit is gemeten, nadat vanaf 1950 veel soorten bedreigd zijn geraakt. De dierpopulaties zijn de afgelopen kwart eeuw met gemiddeld 22 procent toegenomen, met name zoogdieren, vogels en reptielen. Dankzij investeringen in natuurbescherming gaan sinds 1990 de lepelaar, grauwe kiekendief en kerkuil weer vooruit. Ook op plekken waar al veel natuur is verdwenen zijn er nog voldoende mogelijkheden zijn om de soortenrijkdom te herstellen.²¹

Veel soorten blijven echter kwetsbaar. Denk bijvoorbeeld aan de sterfte van bijenpopulaties. Opvallend is dat de biodiversiteit soms groter is in de stedelijke gebieden dan in veel delen van het agrarische buitengebied. In het agrarisch gebied is nog vaak sprake van monocultures en daarmee samenhangende lage soortendiversiteit. Bijen en vlinders worden juist in het stedelijk gebied ondersteund door de aanleg van bloemrijke bermen en diverse vergroeningsinitiatieven van onderop.

Biodiversiteit in de regio

In deze regio is het project Groene Cirkel Bijenlandschap, waarvan burgemeester van Leiderdorp voorzitter is, een belangrijke aanjager in het ondersteunen van bewonersinitiatieven. Projecten als deze laten zien dat het niet alleen belangrijk is om als gemeente zelf het goede voorbeeld te geven, maar ook om bewoners die projecten willen ontplooiën, de ruimte te geven en hun initiatieven te steunen. Deze inzet en dit enthousiasme van bewoners om zorg te dragen voor een natuurlijke omgeving met hogere soortenrijkdom, kan zich zo als een sneeuwbal verder verspreiden.

Ook stadslandbouw en *urban gardening* zijn sterk in opkomst in deze regio. Deze wijze van kleinschalig voedsel verbouwen is wezenlijk anders dan een volkstuin. Het gaat altijd om gezamenlijke tuinen, die vaak worden ingericht volgens de principes van de permacultuur.²² Stadslandbouw-initiatieven komen ten goede aan de sociale cohesie in buurten en zorgen voor gratis voedsel. Het publiek wordt door de initiatiefnemers actief geïnformeerd over voedsel en de natuur. Daarnaast zijn stadslandbouwgebieden ideale foerageerplekken voor lokale fauna zoals egels en dragen ze bij aan een snelle afvoer van overtollig regenwater naar de bodem bij hevige regenbuien: een ideale win-win-combinatie!

---

²¹ www.wnf.nl/nieuws-en-resultaten/bericht/biodiversiteit-op-aarde-in-veertig-jaar-gehalveerd.htm

²² Permacultuur is afgeleid van het Engelse *permanent (agri)culture* ofwel permanente (land)bouw. Het betreft het ontwerpen en onderhouden van landbouwproductieve ecosystemen die de diversiteit, stabiliteit en veerkracht van natuurlijke ecosystemen hebben. Kenmerken zijn samenwerking met de natuur, geen gebruik van chemicaliën en een hoge soortendiversiteit op een klein oppervlakte.

4.3 Activiteiten tot nu toe

In de regio

- Groene Cirkel Bijenlandschap (www.groenecirkels.nl/nl/groenecirkels/Themas/Leefomgeving/Project-Bijenlandschap.htm).

In onze gemeente

- Operatie Steenbreek: (www.operatiesteenbreek.nl/leiderdorp) tegens eruit, planten erin. Onderdeel hiervan is het stimuleren van geveltuinen, waar Leiderdorp een flyer²³ over heeft ontwikkeld.

4.4 Kansen

In onze gemeente

- verbeteren waterberging en opvang:
  - regentonnen – standaard regenton bij huizen in nieuwbouwprojecten en/of stimuleren aanschaf regentonnen bij bestaande huizen, bijv. via subsidie of voorlichting
  - stimulering groene daken, bijv. via subsidie of voorlichting
  - toepassen verhoogde boomnorm in nieuwbouwwijken
  - aanleggen open water, vijvers en/of wadi's²⁴ in de publieke ruimte
- inrichten groene parkeerplaatsen:
  - vervanging tegels op parkeerplaatsen door water- en groen-doorlatende grastegels
  - bloemrijke borders
- opstellen visie voor bodem/ondergrond/grondwater: gemeenten hebben momenteel de uitdaging (maar niet de verplichting) om een visie te schrijven voor bodem en ondergrond. Daarin kunnen vragen worden beantwoord als: wat zijn de plannen voor de komende jaren, wat wil men bereiken en hoe kan de bodem en ondergrond daarbij helpen? Grondwater is een elementair onderdeel daarvan. De ODWH kan gemeenten ondersteunen om zo'n visie te schrijven.
- biodiversiteit in de buurt:
  - aanleggen meer bloemrijke bermen met een aanzienlijk aandeel inheemse soorten (bijv. 80%) t.o.v. exoten
  - verbeteren groene verbindingen in het stedelijk gebied en de verbindingen met het buitengebied, via *stepping stones*, groenstroken en tunnels voor kleine fauna – opstellen van een verbeterplan
- faciliteren van stadslandbouw: buurtinitiatieven voor het gezamenlijk aanleggen en onderhouden van een openbare moes-, bloemen- of kruidentuin in de openbare ruimte, bijvoorbeeld in naast of in plaats van (gedegradeerd) plantsoen of op (tijdelijk) leegstaande percelen
- faciliteren bewonersinitiatieven t.b.v. meer groen en bloemen in de openbare ruimte:
  - subsidiëren lokale biodiversiteitsprojecten van bewoners, waarbij zij de openbare ruimte 'opfleuren' met kleurrijke bijen- en vlinderplanten
  - adoptiegroen in openbare ruimte t.b.v. inrichting met meer bloemen

²³ https://www.leiderdorp.nl/documenten/folder_geveltuinen/

²⁴ Een wadi is een met grind en zand gevulde greppel, sloot of kuil, begroeid met gras of riet, waarin het regenwater zich kan verzamelen en langzaam weg kan zakken. Het vormt daarmee een bufferings- en infiltratievoorziening, die ten tijde van (hevige) regenval tijdelijk gevuld is met hemelwater.

5. Afval & circulaire economie

5.1 Definitie & probleembeschrijving

Een gebrekkig beheer van afval is de oorzaak van een groot aantal milieuproblemen waar we in de wereld mee te maken hebben. Denk bijvoorbeeld aan zwerfafval en de resultaten daarvan: rommelige wijken en de negatieve effecten op fauna, zowel op het land als in de zee. Door afgedankte producten en materialen weg te gooien, ook als we dit afval 'netjes' opslaan en verbranden, komen we met een grote afvalberg te zitten. Daarnaast worden de grondstofvoorraden, waarvan al deze spullen worden gemaakt, langzaam schaarser. Deze grondstoffen worden hierdoor niet alleen duurder omdat ze zeldzamer worden, maar niet zelden leidt de winning ervan ook tot meer milieuschade. Denk aan de milieuvriendelijke winning van olie uit teerzanden en aan de winning van schaarser wordende metalen, mineralen en zand en de effecten op de omringende omgeving.

Ladder van Lansink

Een standaard op het gebied van afvalbeheer én algemeen principe dat aan de basis van het nationale afvalbeleid ligt, is de Ladder van Lansink. Bovenaan de ladder staan de meest milieuvriendelijke verwerkingswijzen van afval. Indien de bovenste stap niet volledig gerealiseerd kan worden, komt een lagere stap in aanmerking. De Ladder van Lansink is opgebouwd uit de volgende 'treden': 1) preventie, 2) hergebruik, 3) sorteren en recyclen, 4) verbranden, 5) storten. In een circulaire economie zijn stappen 4 en 5 idealiter overbodig.

5.2 Trends & ontwikkelingen

Steeds vaker horen we de term circulaire economie: een economisch systeem dat bedoeld is om herbruikbaarheid van producten en grondstoffen te maximaliseren en waardevernietiging te minimaliseren.²⁵ In een circulaire economie wordt afval opnieuw gebruikt als grondstof. M.a.w. het lineaire systeem waarin grondstoffen worden omgezet in producten die aan het einde van hun levensduur worden vernietigd kunnen we ombuigen tot een circulair systeem, door het optimaliseren van hergebruik.

Het concept *Cradle-to-Cradle* sluit hierbij aan: *Cradle to Cradle* is een manier van ontwerpen waarbij men ervoor zorgt dat afval opnieuw gebruikt kan worden, al dan niet op een andere manier. Het concept is gebaseerd op de filosofie: afval is voedsel. Alle gebruikte materialen en stoffen zouden na hun leven in het ene product, nuttig en zonder kwaliteitsverlies kunnen worden hergebruikt in een ander product. Zo ontstaat een oneindige kringloop.

In Nederland is door het kabinet in 2014 het VANG (Van Afval Naar Grondstof) programma vastgelegd. Een onderdeel daarvan is het VANG HHA (Huishoudelijk Afval). Dit is ontwikkeld om gemeenten te helpen om de nodige stappen te zetten naar een circulaire economie. Naast 'afvalscheiding' zijn 'preventie' en 'grondstofketens sluiten' belangrijke speerpunten. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor de inzameling van het huishoudelijk afval. Daarmee zijn ze ook een belangrijke partij richting 75% afvalscheiding en 100 kilogram restafval per persoon in 2020. Een gemeente heeft hierop bijvoorbeeld invloed door beleidskeuzes te maken in de manier van inzamelen of voorlichting van burgers.

²⁵ <http://mvnederland.nl/dossier/wat-de-circulaire-economie-0>

In het concept Landelijk AfvalbeheerPlan (LAP 3) wordt een aangescherpte doelstelling geformuleerd van 30 kilo per inwoner per jaar in 2025.

5.3 Activiteiten tot nu toe

In onze gemeente

- onderzoeken mogelijkheden verbetering afvalscheiding en lagere productie restafval:
  - De afvalscheidingsresultaten in Leiderdorp neigen nog niet naar de doelstellingen zoals omschreven in het VANG HHA programma. Om hier in de nabije toekomst naar toe te werken heeft de gemeenteraad opdracht gegeven scenario's uit te werken om te komen tot betere resultaten in afvalscheiding en een lagere productie van restafval. Dit onderzoek spitst zich in eerste instantie toe op de laagbouw, omdat hier huis-aan-huis wordt ingezameld door middel van minicontainers en hier dus een sneller resultaat door bronscheiding gehaald kan worden.
  - Hierna zal in samenwerking met onder andere Leiden gekeken gaan worden naar de mogelijkheden voor een betere afvalscheiding bij de hoogbouw. Hier vindt de inzameling plaats door middel van ondergrondse wijkverzamelcontainers, en hierdoor zal de nadruk met name liggen op nascheiding. Het scenario-onderzoek laagbouw zal naar verwachting in december 2016 gereed zijn. Hierna zal de gemeenteraad zich moeten buigen over welk scenario voor Leiderdorp het best toepasbaar zal zijn.
  - De BeestenBende: dit bewustwordingsprogramma, waar Leiderdorp in 2016 mee is gestart, is opgericht om kinderen te betrekken bij het aanpakken van zwerfafval en het onderwerp 'zwerfafval' leuk te maken. Als we kinderen al op jonge leeftijd betrekken bij de zwerfafvalproblematiek, zal de kans dat ze op latere leeftijd zelf afval op de grond gooien enorm afnemen. Samen met een volwassen begeleider (meestal een ouder) trekken ze er minimaal één keer per maand op uit om hun eigen buurt schoon te houden. Als dank voor al hun inzet maken BeestenBende-leden regelmatig speciale BeestenBende-evenementen mee.

5.4 Kansen

In de regio

- Actief stimuleren circulaire economie via LEADER.²⁶
  - organiseren van één of meerdere brainstorm-bijeenkomsten voor ondernemers/bedrijventerreinen en de gemeente, waarin men met elkaar bespreekt of LEADER-projecten concreet kunnen worden gemaakt op een bepaalde plek. Leiderdorp zou samen met ondernemers en eventueel andere gemeenten projecten kunnen indienen (zie ook hoofdstuk 3 Duurzaam ondernemen (MVO) en hoofdstuk 6 Educatie en participatie). Denk bijvoorbeeld aan:
    - ✓ restwarmte van het ene bedrijf gebruiken als energiebron voor een ander bedrijf
    - ✓ afvalstoffen van het ene bedrijf gebruiken als grondstof voor een ander bedrijf
    - ✓ biogas maken uit agrarisch afval

---

²⁶ LEADER is een Europese subsidie voor plattelandsontwikkeling op regionaal niveau, in de nieuwe periode 2016-2022 gericht op de thema's circulaire economie en gezondheid. De ODWH zit in de Plaatselijke Adviesgroep van de LEADER-subsidie Holland Rijnland. Projecten kunnen 40% subsidie krijgen en projecten van gemeenten zelfs 50%. De ODWH kan samen met bedrijven en gemeenten gezamenlijke gesubsidieerde projecten opzetten en de uitvoering hiervan begeleiden.

In onze gemeente

- actief stimuleren hergebruik van spullen en materialen:
  - opstartsubsidie voor kringloopwinkels
  - subsidie voor/ faciliteren 'repaircafes'
  - optimaliseren scheidingsmogelijkheden afval gemeentelijke organisatie en in overheidsgebouwen (zoals scholen)
  - inzamelen van lege printcartridges gemeentelijke organisatie en in overheidsgebouwen (zoals scholen) voor een goed doel, zoals stichting AAP of CliniClowns (t.b.v. de P van People uit het PPP-model)
  - zoveel mogelijk *Cradle-to-Cradle* bouwen opnemen in programma van eisen bij nieuwbouwenprojecten

- Aanpak zwerfafval:
  - continuering bewustwordingsprogramma De BeestenBende
  - teamuitjes: strandjuten en stadjuten

6. Educatie & participatie

6.1 Definitie & probleembeschrijving

Naast het ontwikkelen en faciliteren van duurzaamheidsprojecten, is het goed om bij verschillende doelgroepen deze duurzaamheidsthema's of specifieke duurzaamheidsprojecten, structureel onder de aandacht te brengen. Hierdoor ontstaat meer bewustwording en draagvlak. Daardoor ontstaan meer mogelijkheden voor samenwerking.

Bewustwording en draagvlak creëren

Bij het vergroten van bewustwording kan aan de ene kant worden gedacht aan educatie. Aan de andere kant gaat het om participatie ofwel deelname en betrokkenheid van inwoners, instellingen en ondernemers bij duurzaamheid. Beide leiden tot meer bewustwording, draagvlak en samenwerking.

6.2 Trends & ontwikkelingen

Vroeger dacht men bij educatie of voorlichting aan éénrichtingsverkeer; de zender stuurt een educatieve boodschap naar de ontvanger, die hierdoor iets leert. De laatste (tientallen) jaren ziet men veel meer het belang in van participatie en interactie in leerprocessen. Deze trend wordt verstrekt door de sociale media, zoals facebook en twitter. Educatie draait niet meer alleen om het zenden van informatie, maar vooral om het mogelijk maken van interactie en inspelen op de bestaande mogelijkheden van (online) communicatie. Deze maatschappelijke participatie sluit direct aan bij het interactieve beleidvormingsproces dat Leiderdorp hanteert bij het tot stand brengen van het nieuwe duurzaamheidsbeleid (www.leiderdorp.nl/bestuur_en_organisatie/beleid/leiderdorp_duurzaam).

6.3 Activiteiten tot nu toe

In de regio

- Samen Duurzaam Holland Rijnland: (www.odwh.nl/Inwoners/Thema_s/Educatieprojecten/Natuur_Milieu_Educatie_aanbod) programma gericht op natuur- en milieucommunicatie dat wordt gecoördineerd door de ODWH. Binnen Samen Duurzaam Holland Rijnland worden deelnemende gemeenten, via de stuurgroep, continu uitgenodigd om mee te denken over hoe het programma zo interessant mogelijk in te richten.
- Groene Cirkel Bijenlandschap: (ook benoemd in hoofdstuk 4 Klimaatadaptatie en Biodiversiteit) (www.groenecirkels.nl/nl/groenecirkels/Themas/Leefomgeving/Project-Bijenlandschap.htm).
  - ✓ Lespakket Bijen in de Buurt (deelproject Groene Cirkel Bijenlandschap): scholen in Leiderdorp hebben deelgenomen (www.odwh.nl/Inwoners/Thema_s/Educatieprojecten/Nieuwsbrieven/Nieuwsbrief_SDHR_2_2_016/Project_Bijen_in_de_Buurt_succesvol).

In onze gemeente

- duurzaamheidsmarkt: in 2016 is een duurzaamheidsmarkt georganiseerd
- duurzaamheidsparagraaf: de formats van college- en raadsvoorstellen hebben een standaard 'duurzaamheidsparagraaf' – in deze paragraaf wordt aangegeven op welke wijze bij een nieuwe voorstel (bijvoorbeeld m.b.t. inrichting of aankoop) rekening wordt gehouden met duurzaamheid (zie ook hoofdstuk 3 Duurzaam ondernemen (MVO)). De duurzaamheidsparagraaf stimuleert het nadenken over duurzaamheid binnen de gemeente en draagt bij aan gemeente-brede bewustwording over duurzaamheid, onder bestuurders en ambtenaren.

6.4 Kansen

Men hoeft hier niet opnieuw het wiel uit te vinden. Landelijk en regionaal wordt veel georganiseerd en in gang gezet als het gaat op milieu-educatieve projecten, zoals evenementen en campagnes. Door hierbij aan te sluiten kan veel tijd worden bespaard. Vaak bieden landelijke campagnes de mogelijkheid om een eigen gemeentepagina op de website in te richten.

In het land

- Aansluiten bij landelijke campagnes en evenementen op gebied van energie:
  - Earth Hour (www.wnf.nl/acties-en-evenementen/earth-hour.htm) – jaarlijks evenement om mensen te stimuleren het licht vaker uit te doen (symbolische campagne voor energiebesparing en duurzame energie)
  - Energy Battle (www.klimaatverbondenergybattle.nl) – energiebespaarwedstrijd. De ODWH heeft ervaring bij andere gemeenten om dit te begeleiden.
  - Klimaatstraatfeest (www.klimaatstraatfeest.nl) – campagne voor energiebesparing die ook sociale cohesie in buurten verbetert
  - Nacht van de Nacht (www.nachtvandenacht.nl) – jaarlijks evenement tegen lichtvervuiling en voor duurzame verlichting
  - Warmetruiendag (www.warmetruiendag.nl) – campagne om mensen te stimuleren om de verwarming een graadje lager te zetten (symbolische campagne voor energiebesparing en duurzame energie)
- Aansluiten bij landelijke campagnes en evenementen op gebied van duurzaamheid:
  - Dag van de Duurzaamheid (www.dagvandeduurzaamheid.nl) – 10 oktober

In de regio

- duurzaamheidsprijs voor duurzame ondernemers in de streek: (ook genoemd bij hoofdstuk 3) In de bollenstreek wordt jaarlijks de Duurzaamheidsprijs Bollenstreek (www.duurzaamheidsprijsbollenstreek.nl) georganiseerd. Bedrijven die bezig zijn met duurzaamheid kunnen deelnemen. Dit zou gekopieerd kunnen worden naar de Leidse regio. Door hier actief over te communiceren bereik je een breed lokaal publiek.
- Actief stimuleren participatie en samenwerking via LEADER.²⁷

---

²⁷ LEADER is een Europese subsidie voor plattelandsontwikkeling op regionaal niveau, in de nieuwe periode 2016-2022 gericht op de thema's circulaire economie en gezondheid. De ODWH zit in de Plaatselijke Adviesgroep van de LEADER-subsidie Holland Rijnland. Projecten kunnen 40% subsidie krijgen en projecten van gemeenten zelfs 50%. De ODWH kan samen met bedrijven en gemeenten gezamenlijke gesubsidieerde projecten opzetten en de uitvoering hiervan begeleiden.

- organiseren van één of meerdere brainstorm-bijeenkomsten voor ondernemers/bedrijventerreinen en de gemeente, waarin men met elkaar bespreekt of LEADER-projecten concreet kunnen worden gemaakt op een bepaalde plek. Leiderdorp zou samen met ondernemers en eventueel andere gemeenten projecten kunnen indienen (zie ook hoofdstuk 3 Duurzaam ondernemen (MVO) en hoofdstuk 5 Afval en circulaire economie).

In onze gemeente

- Duurzaamheidsraad: opzetten Duurzaamheidsraad of Adviesgroep Duurzaamheid Leiderdorp. Een aantal inwoners en vertegenwoordigers van instellingen en ondernemers kunnen de Leiderdorpse gemeenschap vertegenwoordigen in een duurzaamheidsraad. Door deze duurzaamheidsraad in het vroeg stadium van relevante beleidsvormingsprocessen te betrekken en uit te nodigen om te adviseren over duurzaamheid, en hier actief over te communiceren in lokale media, ontstaat draagvlak en bewustwording. ODWH kan een secretaris leveren. Aanvullend kan het thema duurzaamheid standaard op agenda van overige raden en verenigingen worden gezet (o.a. het trendteam voor jongeren, wijkverenigingen en de ondernemersverenigingen voor ondernemers).
- thematische communicatie over duurzaamheid: De ODWH kan de communicatie van verschillende duurzaamheidsprojecten of –activiteiten verzorgen. Bij de communicatie wordt herkenbare vormgeving ingezet. Doelgroepen zijn: inwoners, ondernemers en ondernemersverenigingen (branchegericht), huiseigenaren, VvE's, huurders, woningbouwverenigingen, bouwpartijen, scholen en kinderen en de interne doelgroepen (medewerkers van opdrachtgevers). Thema's zijn bijvoorbeeld: energiezuinig gedrag, terugverdiendtijden, DuurzaamBouwloket, innovatieve duurzaamheidsmogelijkheden, subsidiemogelijkheden, duurzaamheidsleningen, OV, deelauto's, elektrische fiets, carpoolen, Meten is weten: meetinstrumenten, waarom is het belangrijk, gemeente geeft het goede voorbeeld: wat doet de gemeente, resultaten zichtbaar maken, goede voorbeelden in het zonnetje, geluidsoverlast Schiphol. Ook kunnen thema's aan bod komen waar de gemeente niet per se een wettelijke verplichting heeft, maar wel wil bijdrage aan bewustwording. Denk aan duurzaam consumeren, duurzame kleding, streekproducten, duurzame certificering, enzovoorts.
- duurzaamheidsmarkt: organiseren jaarlijkse (thematische) duurzaamheidsmarkt (volgens het voorbeeld www.leiderdorp.nl/inwoner/nieuws/eerste_duurzaamheidsavond_in_leiderdorp_goed_bezocht) (zie ook hoofdstuk 1 Duurzame energievoorziening).

7. Overig

Overig taken op gebied van milieu en duurzaamheid die de ODWH voor Leiderdorp uitvoert zijn:

- Duurzaamheid en milieu in ruimtelijke projecten:
  - beoordeling van milieu en duurzaamheid in ruimtelijke plannen op de thema's geur, lucht, geluid, bodem, externe veiligheid en ecologie
- Geluid:
  - Beoordeling geluidsrapporten
  - Coördinatie projecten geluidsanering
  - Schiphol – bestuurlijke advisering
- Bodem:
  - advisering over diverse projecten

Meer details over bovenstaande zijn te vinden in de periodieke rapportage

Colofon

Inventarisatiedocument Duurzaamheid Leiderdorp
Opgesteld in opdracht van gemeente Leiderdorp

Teksten: Anna van der Heijden, adviseur Duurzaamheid ODWH

i.s.m. Raymond Loos (ODWH) en Achmed Achbari (gemeente Leiderdorp)